

Ivan Pregelj.

Zvodnik.

(Povest od včeraj in danes.)

(Nadaljevanje.)

IX. Nande in Polonica.

O Vi vsi, ki se kot rodoljubni vzgojniki našega dragega ljudstva žrtvujete večer za večerom, ko zbirate v naši malih deželskih domovih mladino in jo navajate živeti času primerno v neki prosvetni višini! Vi pridni pevovodje, Vi vztrajni režiserji naših mladih odrov, Vi verni pisatelji naših ljudskih iger in še Vi strokovni pisci vzpodbudnih člankov o tem, kako zelo nam je ob šolski, verski in gospodarski, potrebna tudi srčna, umetnostna vzgoja! Vi vsi imenovani, prosim Vas, opro-
stite pisatelju te povesti, da bo morda nehot

sprožil znova vprašanje iz stare pravde, ali niso bolj priporočljive igre s samo moškimi, ženskimi vlogami mimo takih, ki imajo mešane. Mimo takih vprašanj gre pisatelju namen: pokazati je hotel le, kako prav je učil gospod Ignacij Kralj, da utegne biti na svetu še celo sam božji dar, kakor je, recimo, cvetka ali pesem, človeku v pogubo, če se je pritaknil skušnjavec, zvodnik. Prava umetnost pač ni nikoli otrovna. Pa je že tako dandanes, da imenujemo premnogokrat nekaj »umetnost«, ki ni brez slabosti, celo brez strupa ne. In če gre v povesti za »Rokovnjače«, povejmo odkrito: Lepa, domača je Jurčičeva povest. Tudi Govekar ni kar nalašč zvodljiv. Na nižje čute pa je računil. Zato ne bi grajal odrov, ki Rokovnjačev ne uprizarjajo. Še vesel bi jih bil. Zaradi deklet, ki kakor Tončka pravijo, da bi se sramovale nastopiti v igri. Kogar pa je sram, je še zdrav in še mlad...

* * *

Ko je prišla Roža k vaji, so bili že vsi učiteljevi igralci zbrani, dasi se je bila zakesnila le za nekaj minut. Tako je bila vendar zadnja, ki je prišla, in so to vsi opazili.

Štefan ji je planil vzhičeno naproti in jo prijel za obe roki, prisrčno se ji zahvaljevaje, da ni odrekla. Pristopil je še učitelj, ki je isto po-
vedal le bolj uradno, zanosno. Zaupno se je obesila poštarica Alma Roži pod roko in rekla:

»Štefan, Lojze, kar meni jo prepustite. Ženske gremo skupaj.«

Roža se ni malo začudila, ko je videla, da je Alma zelo domača z učiteljem in Štefanom. Nekako občutje medle nejevolje in žalosti jo je obšlo. Za trenutek se ji je zagabilo, da sama ni prav vedela čemu. Žal ji je bilo, da je prišla.

»Ta Alma,« ji je šlo skozi misli, »saj je domača s Štefanom kakor kaka usiljiva krčmarska, kakor kaka natararica.«

»Kaj pa je, Roža?« je tedaj toplo spregovoril Štefan.

»Saj ne bom igrala, le pogledati sem prišla.« je rekla trpko deklica.

»Pa zakaj, zakaj?« je vprašal fant vidno bridko. Deklica mu je videla v oči.

»Če ti ne igraš, grem še jaz,« je dejal Štefan in se obrnil k učitelju. Tedaj je zmoglo Rožo zopet dobro čustvo in je zadržala fanta za roko. Tedaj pa je bil tudi on doumel njeno bridkost in je šepetnil:

»Kaj, ali se Alme ženiraš? Meniš, da se je jaz ne? Saj ni dekle, saj je huzar. Pa jo rabimo. Sicer pustiva jo Lojzu. Ali ne vidiš, kako mu streže po življenju?«

»Kako?« je vprašala Roža sproščeno. »Tako vendar«, je bil Štefan ves veder, »da bi ga rada vjela v svojo mrežo. Ostani, boš še kaj doživela mimo igre.«

»Náred, nared, gospóda!« je zaklical tedaj učitelj. Začeli so z bralno vajo. Roža je ob Štefanovi strani poslušnila v igro, ki je začela živeti iz besed. Prevzemala jo je novost vaje. To je bilo vse kaj drugega kakor pri pevskih vajah. Vsaka oseba posebe, vsaka s svojim resničnim glasom, usmerjenim v besedilo, je morala vstajati v nekako posebne vrste resničnost. Zdaj je učitelj zamahnil z roko in prekinil beročega, da ne izraža prav, zdaj se je dvignil Štefan in tolmačil. O, Štefan! Roža je z utripajočim srcem čutila, kako zelo nasedel je učiteljev tolmač ob živi, resničnostni, čudovito razgibani Štefanovi besedi. Vsa se ji je predajala. In zdaj je prišel na vrsto prizor, ko je morala nastopiti ona sama v pogovoru z njim. Nekaj ji je prvo trenutje zavezalo grlo, ko je čula Štefana kot Nandeta. Potem pa je vedela, da mora govoriti sama. In je brala. Videla je, kako je z užitkom poslušnil, videla je, da je prikimal. Zardela je, zanesla se v besedilo in igro in govorila neposredno, toplo, igravo, kakor da je že vajena od mladih nog.

»Le malce glasneje, Roža,« je opomnil, ne skoraj prosil Štefan in je spregovorila znova, sproščeno, sijajno, zmagovito.

»Čestitam!« je vzkliknil po zadnji besedi učitelj. Poštarica Alma je hlinila nekake vrste igralsko zavist. Uspeh je opojil Rožo. Hvaležna je bila. Čutila se je mahoma bolj domačo v sicer neznanem ji okrožju. Soigralci so ji postali nekam bližnji, rajtguzenski Tonček Obloški, ki ga je glumil Slamičev France, čevljar Bojec, ki mu je besedo pačil njegov brat, še Alma, rokovnjaška ljubica, Peter Toča, stric Blaž Mozol in vsi drugi.

Dobrali so. Ura je bila pol dvanajstih. Roža se je ustrašila. Pomislila je na dom in kako se bo opravičila. Ko jo je Štefan povabil, da bi se vsaj s požirkom vina pokrepčala v gostilni, je odločno zmajala z glavo in se poslovila. Stekla je skozi noč. Tedaj pa je čula, da jo je poklical Štefan. Postala je, se zbegala. Šla je bolj počasi. Fant jo je dotekel.

»Kaj pa misliš,« je dejal. »Tak sirovec naj bom, da te ne bi vsaj malce spremil?«

»Saj ni bilo treba,« je rekla tiho. Sram jo je bilo in bala se je, da je ne bi ljudje videli. Toda ljudje so spali. Tiho je šla svojo pot in Štefan ob njej. Ko pa sta bila prešla vaše hiše, je fant drzno potisnil svojo roko pod njeno pazduho.

»Pusti, Štefan,« je dehnila.

»Saj nihče ne vidi!« je sopesl burno fant. Ni se ga otresla. Čutila je, da ji stiska s svojo lehtjo njeno leht. Bilo ji je prijetno in bridko.

»Roža, zakaj se me bojiš?« je tedaj dejal fant toplo. Njej je odleglo.

»Saj se ne bojim!«

On je zopet molčal. Potem pa je čutila Roža, da je z drugo roko poiskal njeno, da jo je dvignil in pritisnil na svoje ustnice.

»Kaj pa delaš,« se je morala deklica zasmejati. Zdelo se ji je smešno, ker je bila preprosta. On je dejal:

»Tako poljublajo gosposki roke damam, ki jih cenijo. Jaz pa tebe cenim mimo vseh še bolj gosposkih.«

Znova je poljubil. Njej je prijalo. Še pošalila se je, da bi za dne ne poljubljal njegovih žuljev.

On je bil ves srečen. Razgovoril se je živo, slikal dekletu svojo hvaležnost, ker je prišla k igri.

»Boš videla,« je dejal. »kako bova lepa, Ti, Polonica, in jaz Tvoj Nande. To naju bodo gledali ljudje. To bodo zavistni!«

Roža je v duhu pomislila nase v igri in na Tončko in je verjela:

»Saj bodo morda res.«

»Bodo,« je rekel Štefan. »In zase,« je nadaljeval. »se niti čudim ne. Nobenega srečnejšega človeka pod solncem ne bo mimo mene. O Roža!«

Zopet ji je poljubljal roko. Poljubljal je strastneje, viharneje. Njo je streslo.

»Vrni se zdaj, grem sama!« je rekla. On pa je še ni izpustil. Še je govoril. Komaj ga je mogla umeti. Za obe roki jo je bil ujel in jih poljubljal zdaj levo zdaj desno.

»Zbogom, Štefan, lahko noč!« je prosila.

»Še en poljub,« je medlel. Nato pa je šepetnil čudno mirno, trpkó:

»In prihodnjič, Roža, na ustnice!«

Zastokala je in se mu iztrgala ...

Burno razvnetá in zasopla se je gnala v breg, da bi bila čim prej doma. Iz Štefanovega poljuba se ji je sladko razlivalo v telo. Dobro ji je bilo misliti, da ji je roko poljubljal kakor gosposkim. Bila mu je hvaležna. V duhu ga je nato čula, kako je rekel, da jo bo drugič poljubil na ustnice. Streslo jo je. Pa ni bilo golo veselje. Misel na te njegove besede jo je vznemirjala. »Štefan, kdo si?« je trpela. »Ali si pravi, ali nisi, Kdo ve kolikim si že podobno naredil. Ali ti smem verjeti? Nisi ti zahrbtnen skrit, rokovnjaški?«

»Upetai, šmolar!« se ji je v resne misli obudil spomin na rokovnjaško govorico v igri in je bila zopet vedra. Tako je prišla domov. Oče je še bedel. Osupnil je, ko je prišla, češ, kie je bila tako dolgo. Zlagala se je, da je pela.

»Pa si hodila s Tončko?« je vprašal oče.

»Anti,« je rekla vsakdanje.

»Pozna si,« je dejal oče rahlo karajoče. Navidezno presenečena je pogledala na uro in se narejeno začudila. Oče se je dvignil in šel.

Roža je legla. A ni mogla spati. V polisnu je sanjala, hodila z Nandetom, ki ji je poljubljal roko. Potem je hotel še njenih ust. Ni je bilo strah. Tudi moliti je pozabila. Alí pod vplivom knjige pod vzglavjem, ki je bajala med drugim o lepi Sulamiti?

POMENKI.

Jesenski prazniki.

PRIŠLA je jesen. Listje rumeni, dnevi se krajšajo, jutra in noči postajajo hladnejše. Komaj par mesecev nas loči od konca cerkvenega leta, ki se zaključí z zadnjo pobinkoštno nedeljo. V pobinkoštih nedeljah se ne kaže v nedeljskih evangelijih sicer nobena notranja zveza, a ker so v govorih, čudežih, sploh v dogodkih javnega življenja Gospodovega izražena načela, po katerih Duh božji vlada Cerkev, zato prištevamo te nedelje k binkoštni dobi. Liturgična barva pri nedeljskih mašah je zelena in znači čustva upanja med žalostjo in veseljem. Tudi izrazitejših, večjih liturgičnih praznikov nimamo v prvi polovici te dobe. Pač pa so se vernemu ljudstvu priljubili nekateri prazniki, da jih obhaja slovesno in na prav prisrčen način. Med te praznike spada zlasti

angelska nedelja.

Po stari navadi so obhajali god sv. angelov varihov na prvo nedeljo v septembru, papež Pij X. pa je ukazal, naj se ta praznik obhaja 2. oktobra, dočim je zunanja slovesnost t. j. priidga o prazniku, okrasitev oltarja ali podobe, posebna molitev, dovoljena še vedno na prvo nedeljo v septembru. To nedeljo imenuje ljudstvo angelsko nedeljo. Iz mladih let se spominjam, kako smo ta dan romali na Angelsko goro. V dolini je zorelo grozdje, na gori pa rumenel mak. Romarji so prepevali po strmi poti staro pesem: »Angel božji, ki me vodiš,« da je odmevalo od ostrih, gorskih skal. Stari pater je pridigoval vsako leto in opozarjal mlajše in starejše, naj priporoče svoje življenje in smrt nebeškim knezom. Kako tolažilna je molitev, ki jo čita mašnik v začetku svete daritve: »Svojim angelom je zapovedal zavoljo tebe, da te čuvajo na vseh tvojih potih« (Ps. 90, 11.) V človeku vstaja vzvišena zavest, da čuvajo njegovo življenje poslanci božji, ki nesebično

branijo in svare ljudi. Kako pomembna je ta resnica nele za otroke, temveč tudi za odrasle! Angela ima vsak pri sebi, da ne bi sam sebi prepuščen, zabredel v nesrečo. Pismo božje pripoveduje nešteto zgledov o pomoči angelov varihov. Ko je uboga sužnja Hagara, zapuščena in osirotela bežala pred obličjem svoje gospodinje Saraje, se je zaničevani prikazal angel in jo potolažil. Ko je prerok Elija preganjan blodil in se skrival po gozdih, mu je angel pomagal iz žalosti. Daniela je obiskal poslanec božji, ko je v levnjaku med sestradanimi levi čakal smrti. Petra je rešil iz Herodove ječe v temni noči angel in mu pokazal pot med stražarji. Mladega Tobija je v podobi zalega mladeniča skrbno in ljubeznjivo vodil v tujino in ga pripeljal nazaj v domovino. Vsi ti zgledi nesebične ljubezni, s katero čuvajo človeštvo poslanci božji, so vzpodbudili vernike, da se jim priporočajo dan za dnem in zlasti takrat, ko je njih življenje v dušni, ali telesni nevarnosti. Že mali otroci ponavljajo večer za večerom ono lepo molitev v čast angelu varihu: »Sveti angel, varih moj, bodi vedno ti z menoj!« Ponekod na to nedeljo župniki blagoslavljujejo otroke in molijo nad njimi.

Dne 29. septembra obhaja cerkev

praznik sv. Mihaela.

Češčenje nadangela božjega je v našem vernem ljudstvu precej razširjeno. Nekatere fare, med njimi najstarejše (Kamnje) so si ga izbrale za svojega patrona in nosijo po njem tudi svoje ime, n. pr. Šmihel. Tudi narodna pesem opeva znano nedeljo, ko se praznuje cerkvena slovesnost v čast sv. Mihaelu. Kot mali otroci smo radi prepevali domačo pesem: »Jutri bo nedel(j)a, svetega Mihela.« Kot zmagalca nad napuhom ga časti Cerkev v posebni molitvi, ki jo moli vsak dan po sv. maši. Okrog tega praznika oživijo vinogradi, začne se trgatve. Med plantami hodijo moški s polnimi brentami, otroci in ženske režejo s »foučki« sočnate grozde. Po kletih jokajo

stiskalnice in vriska mladina. Ves up dolgega napora žari vinogradnikom pred očmi. Bridkost pa lega na srce onim, ki jim je ledena toča uničila to veselo upanje. Vinogradi samevajo, njive legajo k počitku, po travnikih se pase živina. Odslej zakraljuje rumena jesen, ki prinaša s seboj spomin na hiranje. Mraz nastopi v nočeh, po dnevu megla, listje odpada z drevja. Semtertje zasije še prijazno jesensko solnce in ogreva zadnje jesenske rože po vrtovih! Kakor je Cerkev posvetila najlepši spomladanski mesec maj s prvim cvetjem nebeški materi, tako je hotela zadnje jesenske rože darovati Njej, ki je Roža skrivnostna. Vrtnice so krasile majniške oltarje, jesenske astre in krizanteme zaljšajo oltarje v čast roženvenski Kraljici. V mesecu oktobru obhajamo prvo nedeljo — po novem pravzaprav 7. oktobra

praznik sv. Rožnega venca.

Mesec oktober je posvečen roženvenski Kraljici. Po cerkvah molijo zvečer, ali pri jutranjih mašah sv. rožni venec. Ko so grozili Turki Evropi in je bilo krščansko brodovje pri Lepantu leta 1571. v nevarnosti, je papež molil sv. rožni venec za srečno zmago kristjanov. Turki so bili poraženi, kar so kristjani splošno pripisovali molitvi sv. rožnega venca. Navadno trdijo, da je prvi začel moliti rožni venec sv. Dominik. Sedaj je zgodovinsko dokazano, da sv. Dominik ni početnik te molitve, dasi so jo njegovi duhovni sinovi, takozvani dominikanci od 15. stoletja naprej širili z veliko vnemo in uspehom med ljudstvo.

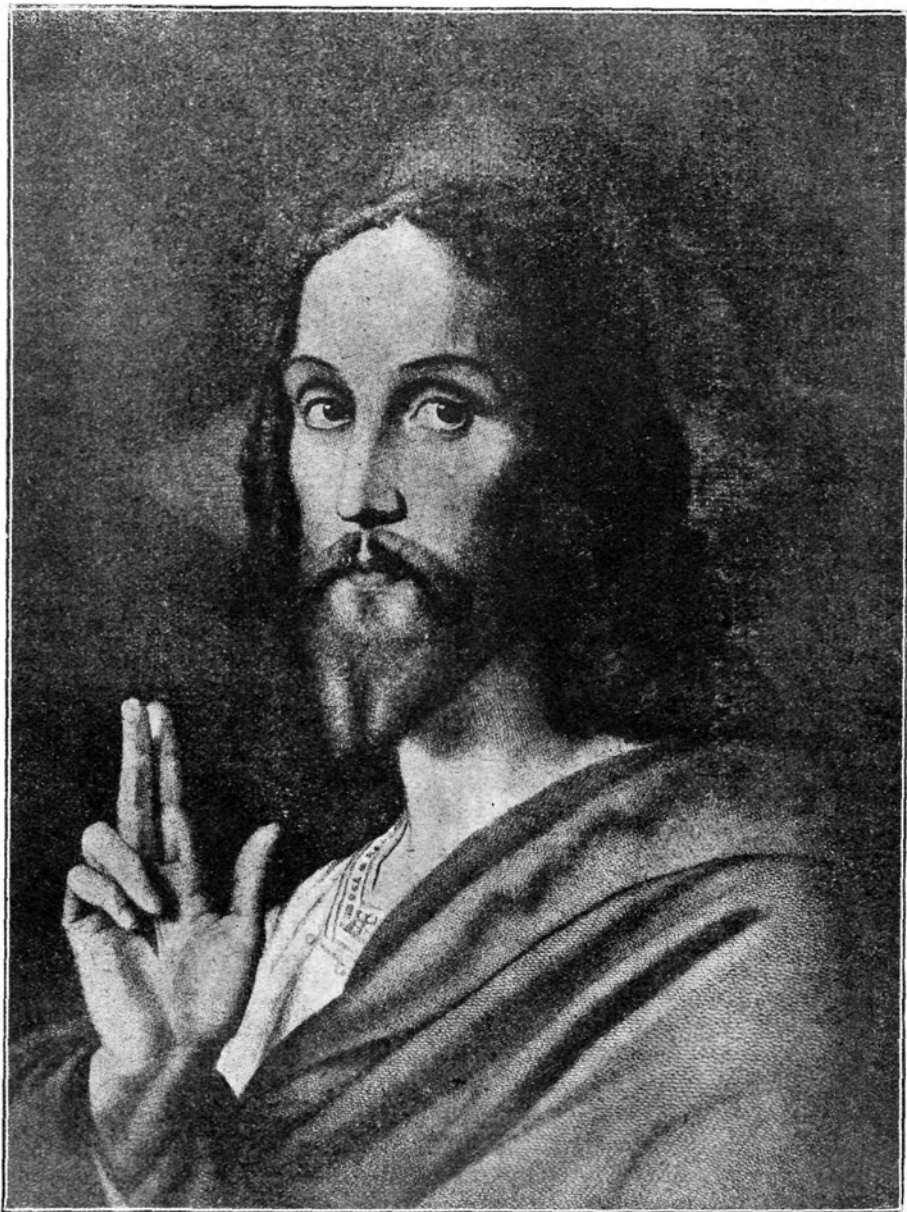
Rožni venec je naša domača molitev, znana že iz mladostnih dni. Ko je sedela stara mati za ognjiščem in držala v velih rokah rožni venec ter spuščala počasi velike črne jagode drugo za drugo po nizu navzdol, smo otroci radovedno opazovali blago starko in dvigali spuščene kroglice. Kakor hitro je otrok odrasel, je moral moliti vsak večer z družino rožni venec. Izgovora ni bilo: oče, mati, hlapec, dekla, veliki in mali otroci — vsi so morali moliti. V kaminu je tulila burja, na ognjišču je prasketal ogenj, iz src pa je prihajala molitev, v kateri se je ponavljala iskrena prošnja: »Sveta Marija, prosi za nas grešnike!« Tako je bilo nekdanj v naših vaseh. Če si šel zvečer, ko je odzvonilo ave in so po hišah prijazne luči pogledale skozi okna — kakor radovedne otroške oči — mimo hiš, si slišal povsod moške, ženske in otroške glasove: Kî si ga Devica od Sv. Duha spočela..., ki je za nas krvavi pot potil..., ki je od mrtvih vstal... Češčena Marija... Sveta Marija... Res je, da tudi takrat ni bilo na svetu paradiža, a vendar je bilo neprimeroma več zadovoljstva in miru. Danes ni več tako. Krščansko življenje v družini, kî nam ga tako lepo slika veseli del rožnega venca — gine, v naših dneh vse beži pred trpljenjem, ki nam ga tako globoko opisuje žalostni del, vse se obrača in beži od večnosti, h kateri dviga srca častiljivi del te lepe družinske molitve. O, da bi se vrnili v naša sela oni časi! Zakaj, če se ne vrnejo, potem se je bati, da se tudi ne vrnejo k nam nikoli več časi pravega miru, zadovoljstva in sreče!

Praznik Kristusa kralja.

Leta 1925. zadnjega decembra je papež Pij XI. razglasil katoliškemu svetu nov praznik Kristusa kralja, ki naj se povsod obhaja zadnjo nedeljo v oktobru. Namen tega praznika je dvojen: Človeštvo naj bi se zavedlo, da mu vlada najvišji kralj, ki je mogočno vzvišen nad zemskimi gospodovalci, ker kraljuje v nebesih, na zemlji in pod zemljo na vse veke. Pa ne samo to! Cerkev hoče, naj bi se gospodstvo Kristovo razširilo tudi nad človeškimi družbami, državami in narodi. Koliko ovir ima danes Cerkev, ko hoče vršiti svoje božje poslanstvo in širiti kraljestvo božje med narodi! Kruti materializem in pregrešni nacionalizem odrekata Cerkvi pravico, učiti vse narode, uklepata jo v spone posvetne oblasti, izdajata jo samovoljni vladarjev in oblastnikov, vero Kristusovo zametata, ali jo hočeta izrabljati v svoje nekatoliške svrhe. Ni čuda, če človeška družba hira. Zavrgla je vesoljno kraljestvo miru in pravice, zajedla se je v narodne razprtije, zavist in sovraštvo gospodarita med narodi, nebrzdane strasti vladajo in

uničujejo male, skupnost človeštva je razmajana, ker je kraljestvo božje zapostavljeno svetnim kraljestvom.

Kako velikega pomena je ta veličastni praznik! Kdor ga razume, bo z globoko prošnjo klical v nebo: Pridi k nam tvoje kraljestvo! Ta

praznik ima pa tudi namen da opozori verno ljudstvo na katoliške misijone. Kristus se zdaleka ni zavladal celemu svetu. Milijoni in milijoni tavajo še v paganstvu. Osemsto milijonov paganov in 200 milijonov Mohamedancev še ne pozna Kristusa. Ta praznik nas opominja, naj podpiramo misijone in molimo za misijonarje.

Zahvalna nedelja.

Ko je že vse prazno po polju, vse pospravljeno po njivah, obhaja Cerkev zahvalno nedeljo. Zetev je končana, poljski pridelki so pod streho in preko praznih njiv, obranih vrtov in vinogradov nosi jesenki veter opomin Gospodov, ki ga je dal Izraelu: »Ko boš spraval pridelke s svojega polja, obhajaj mi zahvalni dan!«

V spomin in v zahvalo poje duhovnik na zahvalno nedeljo po sv. maši »Te Deum«, hvalnico, ki jo pripisujejo sv. Ambrožu. V pridigah se vernemu ljudstvu pokličejo v spomin božje dobrote in božje kazni. Oboje nam je poslala roka ljubeznipolnega Očeta, kateremu dolgujemo hvaležnost. S temi prazniki se končuje cerkveno leto. Pred zaključkom pa dvigne Cerkev še svoj pogled proti srečnim in trpečim bratom na onem svetu, ko obhaja spomin Vseh svetih in Vernih duš.

Smrekar.

V oktobru.

Stopil na vrt sem
pod težke látnike,
nad mano viseče,
k meni zlateče,
ko zlati spomini
na prvo mladost...

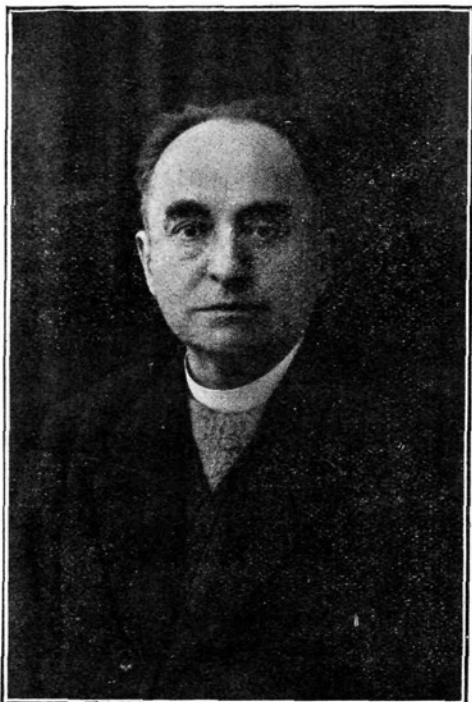
V solncu med trtami
grozde smo trgali,
zlato rumene,
sladko medene;
najbolj rumenega,
najbolj medenega,
smo pod razpelo
nad mizo pripeli.
In Kristus trpeči
je zrl v grozd viseči
z ljubečimi očmi...

A jaz sem Ti daroval,
o Križani,
mojih dni najslajši grozd:
mladost!

Naš prvi častni član.

NAŠA organizacija je vkljub težkim dnem doživela v preteklem tednu veličastni praznik. Obhajala je sedemdesetletnico življenja in tridesetletnico plodonosnega dušnopastirskega in prosvetnega delovanja odličnega predsednika Kat. delavske družbe v Idriji — *msgr. M. Arkota*. Ko je po vojni Goriška oklevala in se meglila v mračnem edinjaštvu, je poleg maloštevilnih edini vzdrževal pravo katoliško prosvetno organizacijo osiveli gosp. idrijski dekan. V spominu so nam težavni dnevi načelnega čiščenja na prosvetnem polju. Marsikateri

dušni pastir je začetkoma pasivno stal ob strani našega pokreta in majal z glavo. Idrijski dekan pa je poznal čas in prvi zastavil svojo vplivno besedo in zgled v korist kščanskemu mladinskemu gibanju. V srebrni Idriji je živelo zlato srce, ki je ves čas z ljubeznijo in nasvetom spremljalo naše delo in naše težnje. Ravno v Idriji se je ohranila trdna organizacija, zgrajena na Krekovi zasnovi in idealnem krščanskem temelju.

Preobširen bi bil opis vsestranskega dela, ki ga je vršil delavni monsignor na verskem, socialnem in političnem polju. Omejili se bomo zlasti na njegovo uspešno delovanje pri krščanskih prosvetnih organizacijah.

Še pred prihodom *M. Arkota* v Idrijo je tu obstojala Kat. delavska družba, katero je ustanovil g. svetnik Oswald. Predsedstvo te plodonosne organizacije je takoj sprejel dekan Arko, ki vodi društvo

vo dolgih 30 let. Postal je pravi oče te družbe, bil je žarišče vsega življenja, njena duša. Te organizacije ni imel samo za zunanjo formo, temveč je opetovano povdarjal: »To je moja družina.« Pod njegovim vodstvom je društvo delalo in se je bilo razširilo in razdelilo v 27 odsekov. Novega ognja so prinesli v društvo zlasti fantje Orli, katerim je slavljeneec pred 20 leti blagoslovil zastavo. Kdor je prisostvoval vzornim telovadnim nastopom teh vrlih fantov, ki so še sedaj gibalo prosvetnega dela, je moral z začudenjem priznati, da so dosegli neverjetne uspehe.

Nekaj posebnega je delovanje *msgr. Arkota* na glasbenem polju. Že kot mladega kaplana ga je poslal škof Pogačar leta 1881. na Dunaj na glasbeni tečaj. Ko se je vrnil, je bil nastavljen 4 leta za kaplana v Škofjo Loko, kjer se ga še sedaj spominjajo kot vnetega pevovodjo. Tudi v Hrenovicah in zlasti kot župnik v Šturijah se je z izredno ljubeznijo oprijel petja. Kako zažari še danes šturskim starejšim

pevcem oko, ko zaslišijo ime Arko! V Idriji je pa dosegel na glasbenem polju naravnost triumfe. Sam je vodil in vežbal godbo na pihala, dirigiral izbornemu salonskemu orkestru, učil petje in povzdignil cerkveno petje na višek. Utrujen se je vračal pozno zvečer domov, a vedno mu je igral nasmeh na obrazu. Pri vseh prireditvah, sejah, večerih in sestankih je redno zraven. Večkrat so se pojavile zapreke in nesoglasja. On pa ni spadal med ljudi, ki vzdihujejo in se pritožujejo nad razmerami in s prekrižanimi rokami čakajo boljnih časov. Nikdar ni govoril: molčal je in delal s pogumom mladega moža, ki točno ve, kaj hoče. Z vztrajnostjo in trdno vero v božjo pomoč se je oprijel dela povsod. In uspehi niso zaostali.

Rojen je bil v ribniški dekaniji v vasi Zapotok pri Sodražici, vendar se je z neverjetno gibčnostjo takej uživel v razmere idrijskih rudarjev in postal v pravem pomenu besede — njih oče.

Z izredno ljubeznijo je sprejel vest, da se je po vojni ustanovila Prosvetna zveza ter z vsemi močmi podpiral njeno stremljenje in dajal pogum ter nasvete njenim voditeljem. Tudi v »Naš čolnič« je dopisoval. Njegove članke je mladina čitala z izrednim zanimanjem in jih nestrpnost pričakovala. Na sestankih in konferencah je odločno poudarjal, da je oblika našega prosvetnega gibanja pripravna in našemu razvoju prikladna, odvisna je le od ljudi, ki ne znajo le kritizirati, ampak delati.

Kako globoko spoštovanje uživa osiveli monsignor, je pokazalo praznovanje njegove sedemdesetletnice, ki jo je obhajalo nele mesto Idrija, temveč vsa dežela v nedeljo dne 11. septembra. Že na predvečer so priredili odseki Kat. del. družbe slavljenju podoknico z godbo, petjem in bakljado. Za to priliko je uglasbil naš skladatelj V. Vodopivec primerno pesem, ki jo je zložil urednik »Čolniča«. Pesem je z občutkom pel močan moški zbor pod vodstvom g. pevovodje L. Bratuža. Ubrani orkester je sviral najlepše komade. Po lepo uspeli podoknici so se poklonili zastopniki Kat. del. družbe in vseh odsekov slavljenju, ki je s solzami v očeh sprejel svoje ljubljence in se jim toplo zahvaljeval.

V nedeljo dne 11. sept. je v ranem jutru sviral orkester budnico. Mesto je oživel. Nebrojno ljudstva je prihitelo od vseh strani, da proslavi 70 letnico odličnega jubilaranta. Visoki mlaji, sijajno okrašena cerkev, v kateri sta blesteli letnici rojstva in življenja, slovesno razpoloženje in jasni jesenski dan so dajali mestu slavnostno razpoloženje. Ko so se oglasili veličastni zvonovi, se je razvil sprevod, ki je spremljal slavljenca po poti, potrošeni s cveticami, v farno cerkev. Slavnostno so zadonele orgle, oglasil se je orkester, v veličastnem zboru so odjeknili mogočni glasovi številnega mešanega zbora, ki je z občutkom pel Vodopivčevo »Srce svečenikovo«. Slavnostni govor je imel g. prof. Terčelj. V nabito polni cerkvi so se v očeh ljudstva in slavljenca blestele solze. Pri slovesni maši so bili zbrani zastopniki oblasti, rudnika, mesta, šol in odposlanstvo goriških kršč. organizacij, ki so jih zastopali gg. dr. Bitežnik, dr. Glaser, dr. Kralj in dr. Bercè. Začela se je sveta daritev ki jo je ob asistenci daroval preč. monsignor. Kar je zmogel pevski zbor in orkester najlepšega, to je izvajal pri tej slovesni maši. Veličastna Gruberjeva maša (II.) je dvigala srca k Bogu, Očetu življenja in delivcu milosti. Petje in orkester je vodil g. A. Knap. na orgle je spremljal A. Bratuž, solo in dvospeve pa sta

odpela naš priljubljeni tenorist Joško Bratuž in gč. Justi Kovačičeva. Takega petja in spremljevanja zastonj iščeš v največjih katedralah. Po maši je slavljenec sprejel razne deputacije, ki so mu prinašale udanostne častitke. Med obedom je zopet zasvirala ubrana godba in med prijateljsko družbo so bile izrečene lepe napitnice.

Z isto slovesnostjo se je obhajala popoldanska služba božja, pri kateri je pelo dvanajstero pevcev ubrane Foersterjeve litanije. Cerkevna slovesnost se je zaključila s Schwabovo »Ave Marijo«.

Ob 4. uri pop. se je zbralo članstvo in povabljeni gostje v društveni dvorani, ki je bila slavnostno okrašena in nabitó polna. Med petjem, godbo, deklamacijami in govorom g. Vončina je priklopela vsa hvaležnost do delavnega jubilaranta na dan. Višek slavnosti je bil prizor, ko je predsednik P. Z. g. dr. Glaser v imenu organizacije častital slavljencu in mu izročil častno članstvo P. Z. Dva fanta sta dvignila veliko sliko, ki jo je narisal slikar Butkovič s Domen. Slika je dovršeno umetniško delo. Predstavlja nam fantiča, ki opazuje vrtnico, navezano na količek. Ob sliki je napis: »Ecce odor operis tui« — »Glej vonj svojega dela«. Spodaj pa je v značilnih pismenkah in starokrščanskih znakih zapisano častno članstvo, ki ga izročá Zvezni svet P. Z. zaslužnemu mosignorju. Po globokem nagovoru g. dr. Kralja, prof. Terčelja in č. g. dekana Breitenbergerja se je monsignor Arko prisrčno zahvalil in poudarjal vez ljubezni, ki je družila očeta z otroci in ki ne sme prenehati do smrti. Navdušene ovacije in mogočna himna so zaključili veličastno, prisrčno slavlje.

Tako je poteklo praznovanje 70 letnice skromnega, delavnega moža, ki je jasno začrtal pot, po kateri naj hodijo kršč. prosvetni delavci. Dobri Bog naj mu bo stoteri plačnik! Naša hvaležnost in ljubav mu ostaneta trajna! Bog živi!

Smrekar.

Izzá gorá ...

*Izzá gorá
oblaka dva
nasproti si gledata;
in preko zlatega nebá
si sanje predeta.*

*Pa se je pognál
škrjanček svetál
oblakom v volneno naročje;
in tam trepetá
in tam čebljá
o žita skrivnostih otročje.*

*Nato lastavice
črnobebe sestrice,
krog bratca škrjančka pevaje,
pognale so se kot igraje
v nebó ...*

P. Keller (prevedel dr. A. K.)

O glasbenem življenju v Altenrodi.

(Nadaljevanje.)

Ko je Avgust Stumpe po tem večeru ležal v postelji, ni premišljeval kot sicer o tem, zakaj pač mora 1 meter 75 centimetrov dolg, močan mož za nočni počitek ležati v stojalu, ki je samo 1 meter 70 centimetrov dolgo, temveč se je v strastnem samoočitaniu obtoževal, da je nedolžen predlog gospodične Sabine tako zbadljivo ocenil, da je svojega angela tako hudo užalil. Vedno in vedno je pretehtoval položaj; vedno na novo ga je stresal Sabinin predlog o deteljici in vedno nanovo so kljub temu goreli vsi ognji hrepenenja proti ljubki deklici. Bila je sem in tja valujoča mrzlica, divje dviganje in padanje. Čisto na koncu pa je Avgust Stumpe mislil na Cirila. In v misli na Cirila je zaspal. Majhen, razborit bog je sedel na skončnici majhne postelje in se smehljaj. Zopet je nekdo postavil ljubezen do umetnosti nad ljubezen do ženske.

Tudi Ciril je slabo spal. Tudi on je mislil na dogodke večera. In tudi on se je trafil. Da je Sabina stavila predlog o »Deteljici«, ga je bolelo še v postelji, mu povzročalo grenek okus v ustih. Toda, kaj pa je bila pravzaprav? Otrok, star komaj dvajset let. Ljuba, razkošna punčka. Kaj naj človek zahteva od nje? Ognji hrepenenja so plamteli. Potem pa so zdrknile Cirilove misli tja k blagoslovljenemu krovcu, in postal je čisto miren in je zaspal.

In isti mali, razboriti bog, ki je čepel na Stumpejevi postelji, se je pripeljal po srebrni poti mesečine k Cirilu in si tudi tega zvestega smehljaje se ogledal.

Tudi gospodična Lizika Tilgner ni spala. Danes se je v Avgusta Stumpeja, ko je bil postal tako robot, končnoveljavno in brez rešitve zaljubila.

Samo Sabinica je sladko spala; srčkano glavico je položila na mehko roko. Sabinica ni mislila na nič hudega in na nič dobrega — mislila ni sploh na nič.

Popolnoma brez miru pa je bil lekarnar. Sedel je pri svoji pisalni mizi in snoval »štatute« za »Kvartet Altenroda«.

* * *

»Kvartet Altenroda« je priredil svoj koncert. V prednaznanilu je bilo rečeno, da bo program vseboval dva dela: narodno pesem in umetno pesem, za obrobjenje pesemskega dela dve klavirski točki, ki jih bo izvajal gospod Ciril Dietrich, v prvem delu Schubert, v drugem Beethovnova Zadnja sonata (op. 111). Cene prostorov tri marke, dve marki, ena marka; stojišče petdeset vinarjev.

Pri koncertu so bili prisotni pravzaprav samo stojiščarji, sedeži so bili skoro prazni. Le tu in tam je čepelo nekaj izgubljenih duš s klavirnimi obrazi. V svoji osamljenosti so se skrajno neprijetno počutili. Pevci so se jim smilili. Ob stenah pa je slonelo mlado ljudstvo: ljubka tolpa nedorastlih punčk, ki so se potiho hihitale, in mladi možje v častitljivi starosti od šestnajstih do devetnajstih let, ki so vsi imeli frizure z lepo prečo in ki so delali slavnostne obraze.

»Kaj naj storimo?« je vprašal lekarnar, ko je videl prazno dvorano. »Ta sodrga! O, ta sodrga! Kaj je storiti?«

»Peti!« je odgovoril Ciril mračno in kratko.

»Toda vendar ne pred samo to mlado zaslečno zelenjavo?«

»Pač!« je rekel Ciril še za en zlog krajše in stvar je bila odločena.

Natančno ob osmi uri (to je bil določen začetek koncerta) je Ciril Dietrich naredil svoj dirigentski poklon pred občinstvom in imel majhen nagovor:

»Cenjene dame in gospodje! Veseli me, da se je posebno altensrodska mladina tako mnogoštevilno odzvala našemu vabilu. Vaš lepi, mladostno blaženi idealizem vas je sem pripeljal. Samo tisti, ki ima mladino, ima prihodnost. Samo na mladino gradim svoje upanje, da bo v Altenrodi nastopilo boljšanje umetniškega okusa. Bodite mi srčno dobrodošli! Prosim vas, da zasedete stole, ki so ostali prazni v dvorani.«

Oj, kako je ljubka tolpa malih punčk v svojem mladostno blaženem idealizmu zletela na prazne stole. Mladi gospodje so sledili v zmernejšem tempu; nekateri pa so bahavo ostali pri steni. Niso hoteli, da bi jim kdo kaj »podaril«; saj bi si bili lahko, ako bi bili le želeli, kupili sedež za tolar. Toda niso želeli. Rajši so stali. Stali so »principlno«, stali »v zabavo«. In vsi so jih mirno pustili stati.

Natančno ob osmi uri so na Cirilovo povelje zaprli tudi blagajno. Deset minut pozneje pa, ko je bil blagajnik še zaposlen s pospravljalnimi deli, posebno z zavijanjem 375 neprodanih vzporedov, je prišel še neki tajnik s svojo ženo in želel dva prostora.

»Obžalujem,« je rekel blagajnik prevzetno; »blagajna je zaprta«.

»Ali je tako polno?« je vprašal tajnik začudeno.

»To sicer ne,« je odvrnil blagajnik; »toda kar je zaprto, je zaprto. Tako je pri odličnih koncertih.«

Koncert »Kvarteta Altenroda« je bil bojkotiran. Vse za petje navdušeno mesto Altenroda je bilo razdeljeno v tri tabore, po pripadnosti k enemu treh pevskih društev; vsak tabor je držal najstrožjo disciplino. Geslo je bilo geslo. Gorje tistemu, ki bi ne ubogal! In tu, pri Cirilovem koncertu je bilo v vseh treh društvih geslo: »Ne iti!« »Harmonija« je sovražila Cirila radi njegovega vedenja pri koncertu »Harmonije«. Cerkvni zbor je bil nevoščljiv Liziki Tilgner, »ki je hotela biti edina, ki kaj zna.« Društvo »Dobra volja« je bilo »svojega prijatelja in častnega člana« Avgusta Stumpeja kljub vsem drugače se glasečim obetom izgubilo; kajti Avgust Stumpe se je bil društvu že davno odtujil; niti velike pevske tekme na praznik svinjskih mesarjev se ni bil udeležil.

Torej geslo: »Ne iti!«

Tisti redki, ki so vendar prišli, bilo jih je šest in dvajset, so bili vnanji. Samo »nezrele mladine« niso mogli udležati da ne bi šla poslušat novi kvartet. »Ker je vendarle zajemljivo,« je rekla plavolasa Kati Birke osmošolcu Erichu Mosemmelu, ko sta šla tja.

Ko je bil koncert končan, je pol Altenrode sprehajaje se v bližini koncertnega prostora prežalo na poročila. »kako da je pravzaprav bilo.«

Kati Birke, ki je šla domov z osmošolcem Erichom Mosemmelom, je srečala svoje starše in poročala.

»Bilo je nebeško! Nikdar nisem mislila, da je kaj tako lepega.«

Otrok se je trudil, da bi zadržal dve majhni solzici v modrih očeh, ko je to povedal.

»Da,« je potrdil Erih Mosemmel glasovno precej trdneje; »bilo je brez napak!«

In še tisti večer je šlo po mestu šuštenje, da je bil koncert sijajen. In še tisti večer sta dva moža — Ciril in krovcec — premišljevala, ali bi ne bilo najbolje, ako izvršita samomor. Lekarnar je stvar skoraj enako tragično vzel kot ta dva; v zamreženi pivski sobi se je čisto bedasto napil. Lizika Tilgner je jokala, da je bila napol mrtva, prvič, ker ni tenor v svoji nesreči radi slabega obiskanega koncerta skoro nič govoril z njo, in potem, ker ji je njen oče, pevovodja cerkvenega zbora, ki je bil še vedno nasproten njeni udeležbi pri kvartetu, rekel, da bi bila polomija pravična kazen za njeno otroško neubogljivost. O Bog, saj je pa za ena in tridesetletnega »otroka« tudi težko, biti še vedno čisto ubogljiv.

Samo Sabinča je po koncertu še temeljito večerjala, polizala zavitek sladkorčkov in potem blaženo spala; čudovito lepo glavico je bila naslonila na mehko ročico.

* * *

V Altenrodi je bila senzacija.

Mestni list je prinesel sledeči članek:

»Umetnost v zakotju. Oh, jaz, stari deček! Mislil sem, da sem več glasbenega življenja. V Berlinu, v Rimu, v Parizu, v Monakovem sem se trudil, da bi pokukal za tenčico glasbe, te najbolj očarujoče vseh boginj, in gledal v njeno večno lepo obličje. In potem sem slišal tako približno vse, kar na svetu pomembnega poje, svira, orgla, piska, po klavirju trka, opere sklada in operete in na plunko igra. V enem letu sem bil pri 202 glasbenih večerih. (Sožalni obiski in darovi za vence hvaležno odklonjeni). Prisegel bi bil, da ne bom nikdar, nikdar več čisto prostovoljno šel h kakemu koncertu, temveč le, ako bi to zahtevala višja dolžnost: dolžnost kritika, ali dolžnost pokloniti se kaki glasbeni veličini s tem, da ponižno sedem k njenim nogam. Malo mestna umetnost pa je bila za me nekaj takega kot pridelovanje kumar v Liegnitzu, izdelovanje tobaka za njuhanje v Ratiboru, tkanje blaga v Cottbusu. Vse zelo vrlo, vse zelo porabno, da nepogrešljivo, toda mene ni nič brigalo, ni imelo z »umetnostjo« nič opraviti. Malomestna umetnost me je še manj brigala kot razno diletantsko šušmarstvo v velikih mestih, ki ni nič drugega kot zlitina zanesenjaštva in ničemerosti in mogoče malo koprnenja.

Ah, jaz stari deček, jaz stari glasbeni postopač! Pa sem bil v nekem očarljivem kotu zemlje na zimovanju, sem radi nenadarjenosti svojih trebušnih mišic opustil vožnjo na ski in se omejil zgolj na sankanje, sem moral na naglo odpotovati, sem bral, kot že prej tisoč in enkrat, torej tisočdrugič vozni red napačno in sem torej obsedel brez nadaljne zveze za pet ur v Altenrodi. Domačin je v Altenrodi prav gotovo lahko petdeset let zadovoljen in srečen; toda kaj naj velikomestni tujec počne pet ur v Altenrodi? Vsa čast slašičarni pod lopami in hotelu pri »Levu«, kakor tudi zvezkom bralnega krožka, ki so tam izloženi — toda ah, pet ur je pač kruto dolgo.

Skratka, videl sem lepak: Kvartet Altenroda. Koncert. Lepak sem bral iz samega dolgega časa. In padel sem v prepad začudenja. To je bil vzpored, vreden koncertnega prostora, kojega osnovni pogoj je iz

reden okus. Kako je vendar v imenu vseh dobrih in hudih duhov zašel v Altenrodo človek, ki je sestavil tak vzpored? In če je že bil kdo, ki je imel tak okus, kako je mogel zbrati moči, ki bi tak vzpored izvajale? Saj je morala vendar nastati iz tega grda neumnost.

Šel sem tja. Koncert bi se bil moral začeti ob osmih. Bil sem -- točno, kot se spodobi -- petnajst minut pred osmo uro tam. Prazen prostor. Ob stenah nekaj mladeničev in mladenk. Postalो mi je tesno kot osamelemu v puščavi.

In potem so štirje ljudje peli; dirigiral je bled, mlad mož. Dva ženska, dva moška glasova. Nočem podati kritične ocene, niti kot bi ponekod rekli, pisati »recenzije«; poročati hočem samo kot o enem najčudovitejših dogodkov svojega življenja, da sem v nemškem malem mestu našel dar umetnosti, ki me je spravil v začudenje. Srečna Nemčija, ako je taka gorečnost za umetnost in taka umetnostna popolnost proniknila celo v tvoje najbolj oddaljene doline. Tenor kvarteta ima veličasten material, ki pa še ni dozorel do polne plemenitosti. Kar so drugi (tudi če sodimo s strogega stališča), nudili, je vredno velikega spoštovanja. Vsi govorijo pravilno, vsi dihajo pravilno, vsi pojejo pravilno. Pevovodja je sijajen človek in jaz blagoslovljam svojo nesrečo, ki me je zadržala v Altenrodi pet ur.«

Ta članek, ki je izšel v altenrodskem mestnem listu, je bil podpisan od enega najbolj slavljениh kritikov glavnega mesta, ki se ga je vse balo.

Vsakdo, ki trdi, da so ocenjevalci splošno nevarne osebe, ima prav. Cirila Dietricha je od veselja prijel krč joka, ko je bral članek. Avgust Stumpe, ki bi bil moral popraviti raztrgano streho, je sedel s časopisom v ledeni višini, bi bil kmalu zmrznil in ni čisto nič naredil, ni popravil strehe niti svojega duševnega stanja. Lekarnar je tri dni in tri noči od veselja popival in samo Sabinica je tulila in sicer radi tako nenadno porojenega pijančevanja njenega ljubega očeta.

Da pa je bil članek kritičnega velikomestnega prvaka sprejet v altenrodski mestni list, se lahko enostavno razlaga s tem, da je založnik mestnega lista poznal pomen tistega prvaka. Bil je naročen na nekatere velikomestne liste. In kadar je delal za svoj mestni list reklamo za naročnike, ni nikdar pozabil pripomniti: sotrudnik med drugimi gospod dr. X., slavni glasbeni kritik prvih svetovnih listov.

Smrekar.

Moje srcé.

Moje srcé kakor vrt,
Ti, Gospod, kot vrtnar:
mojih gredic čuvár,
sam med njimi zaprt.

Jezus, dvigni rokó,
v blagoslov dvigni jo belo!
Moje srce bo še bolj
na Tvojo besedo vzcvetelo.

Magajna Bogomir.

Marjetica.

(Nadaljevanje.)

DOBRE jedi in še boljše vino je ustvarilo veselo razpoloženje. Hčerki sta čebljali neprestano, Anton je zamišljeno gledal Margherito, kajti zelo rad je imel otroke. Deklica je govorila najpotrebnejše in gledala ves čas v svoje roke, s katerimi se je poigravala od časa do časa. Ni ji še prešla misel na dom in na pogovor z loga. Pietro je zrl sovražno nanjo. Nisem si mogel razložiti zakaj. Začutil sem že poprej, ko je obrnil podolgovati krožnik samo zato, da ni vzel mesa na tisti strani kakor deklica. Govoril je samo v presledkih in še takrat le po en stavek ali dva, ki nista prav nič spadala v pogovor. Tako je rekel takrat, ko smo se menili, kako bo letos ob trgatvi lepo, ker grozdje tako dobro kaže: »Pijance bi jaz vse za noge nad mravljišča obesil,« ali takrat, ko smo sklenili, kam pojdemo v nedeljo z vozom, je vzkliknil ves razsrjen: »Dobro bi bilo, da bi našemu župniku pocrkali prašiči, kajti ta človek se strašno debeli kot sem danes opazil.«

Vdova Ana je prišla v zadrego, kajti vedela je, da sva prijatelja z župnikom in hitro ukazala vsem trem deklicam naj prinesejo vsaka svojo najboljšo nalogo, za katero so bile nagrajene v šoli. Deklice so ubogale z veseljem. Pohvalil sem običajno prvi dve in se čudil nad tretjo. Naslov ji je bil

Marjetica.

Živela je v samotni sobici v podstrešju velike hiše deklica z imenom Marjetica. Živela je v svoji sobici in mislila na solnce, kajti tema je vladala po zimi in poleti krog nje. Premajhno je bilo okence na strehi, da bi sejal dovolj svetlobe na posteljo kjer je ležala Marjetica bolna leto dni. Vsak večer pa je pokleknila v svoji postelji in molila tako:

»O Bogec moj, pošlji mi eno sestrico, da mi bo v kratek čas v dolgih dnevih in dolgih nočeh. Na delo mora mati v vsakem dnevu in trudna je v noči, da bi govorila z menoj. Pošlji mi sestrico, Bogec!« Dober je bil Bog in uslišal ji je molitev. Potoval je veter nad strehami in prinesel nekoč seme s seboj. Seme pa je padlo na gnijoči steber pod okencem. Iz njega se je razvila roža, prekrasna marjetica. Vesela je bila deklica in vsak dan se je pogovarjala z njo. Nekoč pa ji je postalo hudo, zelo hudo in zaslutila je, da bo morala umreti. Velik strah se ji je naselil v dušo in sklenila je vprašati cvetlico, na ji pove o življenju ali o smrti. Prijela je cvetico, začela trgati bele liste in govorila: Bom umrla nocoj, ne bom umrla nocoj; bom, ne bom, bom, ne bom... Zadnji list ji je povedal, da bo umrla še tisti večer in res se je zgodilo tako. Sama cvetka pa je uvenela iz žalosti, ker ji je bilo usojeno pre-rokovati žalost mesto veselja.«

Ves čas med branjem je zrla Margherita name in čutil sem, da gleda tudi Pietro.

»No, kaj ne, da je zanič,« je vprašal nato Pietro v italijanščini, samo da bi deklica razumela vprašanje.

»Lepo nalogo si naredil, srček,« sem odgovoril deklici.

»Ubogi otrok, pisal si po svojem občutju in svojem življenju.«

»Kako pa mora hčerka navadnega pijanca narediti kaj dobrega,« je rekel Pietro sirovo. Vsa družba je umolknila. Deklica je skočila od

mize in dvignila roko kvišku, nato je padla na tla in začela kot v krčih tolči z njim po podu.

»Ven s teboj, podlež,« je zaklicala gospodinja Pietru. Odšel je počasi in mrmrajoč, kakor da ne bi naredil nič hudega. Priskočili smo k deklici, ki je stisnila ves obraz k tлом. Videl sem, da hoče jokati in da se ji je jok ustavil v grlu. Barva na licu ji je postala modričasta.

»Vode,« sem zaklical in dvignil otroka.

»Jaz ljubim očeta, jaz ga ljubim. Kaj govorite tu! Ne boš te govorili tu...«

Vdova Ana jo je vzela v naročje in jo božala po laseh.

»Še danes ga spodi,« je vzkliknil sin razsrjen, »še danes ga odslovi, mama!«

»Ni ni tre-ba podi-ti stran! Pojdem jaz, jaz sama. Ah, tu je lepo, lepo in vendar ni lepo. Jaz ljubim očeta. Nihče ni v mestu nič rekel proti njemu. On bi delal, pa ne more. Dajte mu dela, pa ne bo pil. Dajte mu dela! Jaz ne pustim reči... ne puštim reči...«

Govorila je med jokom in srdom. Videl sem, kako je zmagala jeza tega otroka, da se je vrgel v svoji nemoči na tla in razbijal z rokami po njih. Začutila je, da je oče v pohujšanje nekaterim, dasi je bil v njenih očeh ves drugi in vedela je, da je storil človek, ki je izrekel te besede, njej in očetu krivico; jeza ter jok sta ji bili edino sredstvo upreti se.

Pietro se je vrnil v jedilnico.

»Ali ste mogoče mislili, gospa, poprej, ko ste rekli, naj se odstranim, ali ste mislili s tem, naj pustim službo?«

Besedo — gospa — je izrekel s povdarkom in gospodinja s tem nazaj spravil v jezo. Ni pustila, da bi jo imenovali gospa. Starejši so ji rekli Ana, mi mlajši pa teta, kajti tako je hotela sama.

»Da, mislila sem to.«

»Torej prosim potem plačo za zadnji mesec.«

»Štirinajst dni si še lahko tukaj.«

»Ne, pojdem takoj.«

»Anton, odštej mu plačo,« je rekla hladno. Anton in Pietro sta odšla.

Ko sem dve uri pozneje šel domov, sem ga srečal na cesti. Držal je culico v roki in stopal enakomerno in žvižgaje po kolesnici.

»Zbogom, Pietro!«

»Zbogom, škric salamenski,« je odgovoril.

»Se motiš Pietro! Vrni se nazaj čez nekaj dni in sprejela te bo. Otroka pa pusti na miru! Čemu žališ dekletce!«

»Ne vrnem se, kajti malo mi je mar, da me je odslovila. Naveličal sem se pošteno tega kraja in hoče se mi sveta. A tu sem vsem v sovražstvo in jaz sovražim vse. Sicer sem pa sedaj zadovoljen sam s seboj. Le to bi rad videl, da bi župniku preišči pocrkali, kot sem rekel.«

»To je usojeno vsem preiščem, Pietro,« sem odgovoril smeje.

»Torej meni tudi,« je odgovoril mrmraje. Pri tem stavku sem spoznal, da muči tudi sebe in da muči druge radi tega, ker mu je dala narava tako revno, skvarjeno telo. Prav gotovo je moral imeti skrito v sebi lepše srce, kot ga je kazal na zunaj.

»I ločeš cigareto?« »Dajte!«

Dal sem mu jo in ta človek mi je nato stisnil roko in se poslovil. Hudo mi je bilo zanj.

Lojze Golobič:

Tine in Tinka.

(Nadaljevanje.)

VII.

NA razjedeni čeri, ki jo od vekov oplakuje morje v divji uri, sedi mladeč, bled in izgledan, kot da si je to minuto odmaknil leden pokrov od groba. V dlan mu je padla glava, bolno so zablodile oči v vodo, v daljo so iskale, kje je konec tega strašnega kotla. Tine je, ki je ta dan v prvo stopil na obal.

»Če je iz železa, bo čez dvanajsto še živ in potlej bo zdrav; če ni, bo v polnoč mrlič.«

To je odkril zdravnik tisto noč, ko je stala ob Tinetovem vzglavju smrt in snemala koso z ramen. Še v poslednje mu je izčistil široko rano, vлил vanjo hladil, da bi mu izmil bolečino. Nato je čakal, kdaj bo zasičala kosa. Kot mati pri bolnem detetu je v skrbi in strahu strmela v izmučen obraz, ali bo moči v bolniku, da še eno samo uro živi. Lučka je brlela na polici pri Mariji, noč je lila skozi okno iz borovja, z morja je hladno vleklo. Nizko se je upogibal plamenček, le še en sunek iz vetra, ugasnil je. Kladevce je udarilo dvanajsto uro. Tedaj je smrt vrgla koso na ramo in mrzlo odšla skozi okno.

»Iz železa je,« je vrela radost iz zdravnika, ko je videl, da se je bolnik razmajal iz omotice, da je vedro odprl oči. »Zmagal si jo, dečko, zdrav se boš vrnil materi...«

Lucija, izmučena od prečutih noči, je bledelela. Brezupno jo je morila misel, da bo moral Tine v grob. Ni bila ta bol le iz sočutja do tujca, nekaj drugega se je budilo v njej. Sama ni vedela, odkod tisti sladek nemir v srcu, kadar vidi Tineta in še boleča osamelost, kadar sedi zunaj v borovju in se tiho splazi vanjo misel nanj, ki ga bodo zagrebli ali pa bo šel od tu in ga ne bo nikoli več...

Prvi je, ki ne kolne, voljno trpi in ljubi mater. Ribiči, ki jih je oče vodil v kočo, so grobo suvali božje kletve iz sebe, vliвали vase žganje, Lucijo so grdo zvali, da je vselej zbežala v svojo izbico; ta pa jo je nazval: sestrica.

»Marija naj ti vrne zdravje, dobri tujec,« je molila pri lučki. Ob taki uri je vedela le eno: Tine je njihov. In če bi odšel, bi bolelo kot bi se iz njih eden odtrgal na tuje; s tem bi z zlo roko porušil ognjišče družine.

Neke noči, ko je v ognju bledele, je Lucija v mrzlo vodo namočila volno, da mu jo razgrne na čelo. Sklonila se je nizko na bolnikove trepeče oči, ki so bile pol zavešene z vekami in iz sočutja je šla z ustnicami do njih. Tedaj se je vzdramil iz blodnje, odprl oči in videl dvoje rosnih, iz katerih je bedela sestra v skrbi in ljubezni.

»Tinka,« je pozval. A znova so padle oči v blodnjo.

»Kdo je Tinka!« je drhtelo iz Lucije. »Sestra? Ljuba?«

Kot kladivo je padlo po njenem srcu: Ljuba! Ta hip šele je vedela, kako zelo je njen: Tinetovo pošteno obličje je bilo vtisnjeno v njeno srce, vsa večnost ga več ne izbriše. Zamajalo se ji je pod nogo, oddrsela je ven kot starka, v noč je šla in divje zajokala . . .

Od one noči Lucija molči. Umaknila se je Tinetovi postelji. V kot ob okencu si je postavila stolec; ven, na morje so ji begale objokane

Romarji goriškega okrožja.

oči, za lučmi, ki so bežale, kamor ona ne more. Ni se okrenila, če se je Tine vzdigal na postelji, bala se je, da ne bi videla v njegovo pošteno obličje, v tiste dobre, verne oči, ko bi jih odprl.

Pa kot bi zvezda podršnila z nébesa v morje, je ugasnila bridkost v njenem srcu, up je zagorel: »Tinka je sestra, ljube nima Tine.«

Znova je postala Lucija brezskrbno južno dete, ki s prstom pokaže stezo, po kateri je utonila zvezda; in še zapela bi z nočnim slavcem, če bi ne trpel Tine v tej izbi.

»Tine je naš, naš, naš . . .«

Ko je ubegla tista strašna noč umiranja, se je Tine v drugo zdramil. Skozi okno je sinil šop solnca.

»Tinka!« je iznenajen viknil.

»Lucija sem.«

»Lucija? Že res. Lucija, zdrav sem. Ne tepe me več v sencih. Domov grem k materi in Tinki.«

»Je sestra?« V Tinki je zastalo srce.

»Nevesta.«

Lucija ni več odprla ust; kot oveneli roži se ji je glava zlomila na prsi. Iz mokrih oči je privrela težka solza in drsela po licu. Tine je ni videl.

»Po mater grem,« se je treslo iz nje. Trudno je odtipala ven. Zunaj pa se je bridko izjokala.

Gospodinjski tečaj.

Prav lepo je bilo! Dvaintrideset nas je pet tednov delalo v kuhinji in poslušalo predavanja iz verstva, vzgojeslovja, gospodarstva, živinoreje, zdravstva, čebelarstva itd. Dopoldne smo kuhale, popoldne šivale,

zvečer pa z veseljem prisostvovala pouku. Celi čas nas je družilo globoko prijateljstvo in težko nam je bilo slovo. Naj Bog poplača vsem, ki so nam pripravili toliko pouka, veselja in notranje sreče!

Kako smo romali...

Na Sv. goro! Ta klic se je razlegal med romarji in romaricami banjškega okrožja. V soboto 20. avgusta smo šli na pot. Zbralo se nas je okrog 250 iz vseh društev na banjški planoti. Romali smo kot naši verni predniki. Med molitvijo in petjem svetih

pesmi smo se bližali Sv. gori. Ko smo zagledali svetišče, smo pokleknili in pozdravili sveto Gospo. Drugi dan so vsi romarji pristopili k božji mizi, pazljivo poslušali prelepi nagovor č. g. Terčelja in ubrano prepevali med sv. mašo. Po fotografiranju smo po-

slali udanostni pozdrav prevzv. knezonadškofu zlatomašniku. Polni veselja smo se v prelepem jutru zadovoljni vračali domov. Ta dan je bil eden najlepših v našem življenju. Bog plačaj vsem, ki so nam pripravili ta izredni duševni užitek!

Na Sv. Katarino nad Solkanom je v ranem nedeljskem jutru dne 28. avg. hitelo okrog 200 romarjev iz društev goriškega okrožja. Dekleta so okrasila prijazno cerkvico, fantje pripravili oltar in ga ozaljšali z mlaji. Ob osmih se je napolnilo krasno

svetišče z romarji in romaricami. Sv. daritev je daroval č. g. F. Terčelj, ki je imel na prisotne pomenljiv nagovor. Med mašo je pod vodstvom g. pevovodje L. Bratuža moško in ubrano prepevala cela cerkev. Krasnejšega dneva si skoro ne moremo misliti. Na obrazih je odsevalo veselje, v srcih je živel evh. Bog in iz stoterih grl se je dvigala lepa pesem! Po končanih cerkvenih slovesnostih so romarji med petjem prihтели k Damberju, kjer so v prijateljski družbi med pesmijo in pogovori preživeli par krasnih uric. Ta lepa prireditve je seznanila Goričane z okoličani in dosegla tako lep dan, da ga zlepa nihče ne pozabi! Pristrčna hvala vsem!

Pomen krščanskega prosvetnega dela.

Tako se je glasilo vprašanje, ki smo ga stavili v zadnji številki »Čolniča«. Na to vprašanje smo prejeli več odgovorov, izmed katerih objavimo tri najboljše.

I.

Povšič Alojzij iz Loma odgovarja na vprašanje tako-le:

Preprost fant iz dežele sem in sem gledal društveno življenje prav od blizu, zato hočem preprosto, a stvarno navesti pomen in uspehe dela v naših društvih po vojni.

Naša društva, ki so na novo in z vso silo vzkllila po vojni, imajo poseben znak in to je, da je vse njihovo delo ožarjeno s svetlo lučjo krščanstva in božje misli. Ko smo prvič slišali iz ust naših voditeljev, da naj vse nadaljnje prosvetno delo sloni na temelju krščanstva, smo nehote osupnili. Priznati moramo, da nismo bili vajeni slišati o krščanstvu drugod kot v cerkvi in šoli od duhovnikov. Osupnili smo, vendar smo začeli — sprva še boječje — širiti to misel med svoje člane. Sedaj po petih letih moramo priznati, da je ta temelj trden. Poleg duševne poglobitve lahko zaznamujemo tudi vidne uspehe: Skupni društveni prazniki s skupnim prejemom sv. zakramentov, društvena romanja, verska predavanja in versko čtivo. Da se je v sicer kratkem času dalo toliko narediti, je gotovo znamenje, da je bila misel vzeta iz ljudstva.

Drug: in glavni namen naših društev je širjenje in poglobitev prosvete. V seda-

njem razruvanem času, ko vse bega samo za telesnim uživanjem, so se naša društva poglobila in iskala duše, jih bogatila in kazala na kvarnost puhlega veseljačenja. Umaknili smo se iz šumnih dvoran, ki so bile nekdanj edina opora društvom, v majhne sobice k tihi knjigi in preprosti besedi. Učili smo se za življenje in življenjske boje. Koristi tega delovanja se nam odkrivajo dan za dnem bolj. Izobrazba, plemenitost srca, izključitev norega plesa, lepo vedenje, so sadovi, ki se ne dajo tajiti.

Tudi manjših vzornih rastlinic ima društveno polje: Duh skupnosti in zadrugaštva in ob enem disciplinarnosti, kar je v sedanjem času tudi za gospodarstvo velikega pomena. Marsikako lirico so prihranili naši fantje, ker ne posedajo po gostilnah in beznicah in ne pripravljajo plesov, ampak rajši obiskujejo društveno sobo ali vzamejo v roke lepo knjigo, ki jim jo društvo nudi. Velikega pomena je zbujanje čuta do revežev in pomoči potrebnega, kar tudi vršijo naša prosvetna društva.

Še bi se moglo nadalje naštevati razne namene in pomene ki jih imajo društva. Omejil sem se pa samo na glavnejše, iz katerih izhajajo vse druge dobrine, ki so človeški družbi in poedincu potrebne za življenje, ki je vredno človeka.

II.

Franc Novak iz Idrije razvija sledeče misli:

Brezdvomno je društveno delovanje po vojni še v večji meri potrebno nego pred vojno. To lahko ugotovimo, opazujoč razmere, hibe in pogubne napake, v katere nas je zanesla dolga vojna vihra. V našem ljudstvu, zlasti mladini, se je udomačilo vse polno pogubnih, nemoralnih navad. Poleg razdejanih domov in razkopane zemlje nam je kruta vojna zapustila tudi hudega sovražnika — nemoralno življenje! V mladino, tudi po deželi, je le preveč zašel nekak »moderen« velemesten duh, postala je zapravljiva, neposlušna, ter tudi versko več ali manj mlačna. (Seveda z mnogimi častnimi izjemami.) Mladina, napojena s slabimi vojnimi posledicami je bila že skoraj nespособna za resno krščansko življenje.

In v odpmoči tej bližajoči se nevarnosti je bilo jako koristno, po vojni z vso energijo začeti znova društveno delo in sicer odločno v duhu krščanskih načel. Nujna operacija je bila neizogibno potrebna. Treba je bilo začeti z vztrajnostjo in potrpežljivostjo, počasi celiti poleg gmotnih ran, tudi notranjo rano — duševno in kulturno prevreditev! V to pa je v prvi vrsti poklicano tudi pravo društvo, katero temelji na odkrito krščanski podlagi. In res so se v povojnih letih na pobudo naših zavednih mož vedno bolj množila katoliška društva, mladina se je pričela zopet številno zbirati v društveno sobo, naša »Prosvetna zveza«, katera ima za vse delo največ zaslug, je dala vsej deželi navodil in smernic. Tekom osmih let povojne dobe je po naši deželi vse polno raznih katoliško-prosvetnih društev. Res je, da je bilo par društev, ki se niso vzpela do tega cilja. Glavni namen jim je, prirediti letno par predstav. Toda to ne dokazuje ničesar. Da je pravo, na katoliških načelih sloneče društvo za vsak kraj res velikega pomena, si vzemimo za zgled kraj, kjer tako društvo obstoji — in teh, hvala Bogu, ni malo. Ali ni razveseljivo, ako se pogubni in že do skrajnosti neumni ples, zamenja z resnim delom v društvu? Ali ni veselejše gledati našo mladino zbrano na dramatičnem ali pevskem odru, kot pa v zatohli gostilniški sobi ali v slabi družbi, kjer se zapravlja zdravje in denar? Dejstva kažejo jasno, da iz vseh onih krajev, kjer je tako društveno življenje vpeljano, zginja plesna norost, omejuje se pijančevanje, surovost, kletvina ter razne take senčne strani. Na drugi strani se pa v teh krajih utrjuje verski značaj, mladina si v društvu pridobiva izobrazbe, verske in kulturne, klešejo se značaji, kateri bodo sposobni vsestransko nadaljevati započeto delo na kulturnem in gospodarskem polju.

III.

Navesti hočemo še referat, ki nam ga je poslal *Forčič Angel* iz Svetega pri Komnu. Glasi se tako-le:

Spominjam se hudih bojev pred vojno, ko je imel liberalizem in socializem precej zaslonbe v našem ljudstvu. Že takrat so bila krščanska društva podlaga in bramba proti brezverstvu in nemoralnemu življenju.

Kaj pa po vojni? Vojna je porušila ne samo naše domove, ampak uničila in oslabilo našo notranjost. — Naše moralno življenje je precej padlo in bati se je bilo, da ne spravimo našega ljudstva več v pravi tir. Kajti komunizem, brezverstvo itd. je začelo grozno mesariti našo deželjo. Zraven tega živimo v časih, ki so nam prinesli malo etičnega, pač pa preveč veseljevanja, materializma in brezboštva. Vse to nas grozno tare še dandanes.

Toda mili Bog je vse to videl. Videl je ljudstvo brez vodstva, brez čuta. Lahko rečemo, da nam je božja previdnost poslala nesebičnih mož, ki so nam znali na novo oživeti in spraviti spet naš rod v pravi tir življenja, poglobiti ljubezen in krščansko življenje našega ljudstva. Za to usmeritev imajo veliko zaslug naša prosvetna društva in zlasti »Prosvetna zveza«, ki je začela gojiti med nami res pravo omiko, človečanstvo in požrtvovalnost od početka do danes. Krščanska društva so obnovila naše družine, vlila v nas voljo do resnega dela, preplavila naš rod z varčnostjo, rešila mnogo družin iz teme neverstva, popravile družine brezverskega zakona, ko so prišli možje domov brez ljubezni do družine. Z eno besedo: prosvetna društva, združena v »Prosvetni zvezi«, so obvarovala narod pred katastrofo nemoralnega življenja. In tako lahko rečemo, da stojimo danes visoko na solidni stopinji narodne vzgoje.

*

Objavili smo odgovore naših fantov zato, da poudarimo zlasti v sedanjem času velik pomen našega društvenega dela. Čitatelji naj pa sami presodijo, kateri odgovor zasluži prvenstvo in navedejo razloge, s katerimi bodo to trditev tudi dokazali.

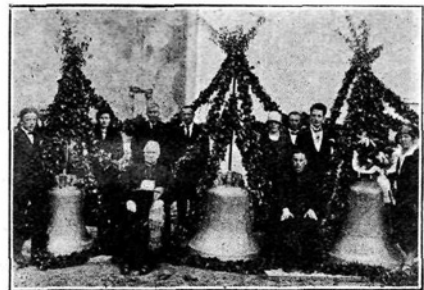

Vlivanje zvonov.

Ko se pripravljalo delo dovrši, se sežida od prebodne luknje tališča do prve (največje) oblike *livni žleb*. Od te oblike vodi žleb do druge. Drugi žleb se pri svojem pričetku zapre z *zaporno pločevino* (zapahom). Od drugega žleba vodi zopet en žleb do tretje oblike in tako se razdeli do vseh oblik ta naprava, izlivajoča raztopljeno zvonovino v posamne livne lonce, ki se pozneje po vrsti odpirajo nabrani pritekajoči kovini. V hipu pred livom se razbežijo ti žlebovi z gorečim lesnim ogljem, ki se v zadnjem trenutku odstrani.

V tališče je že vložen v ploščatih kosih baker in potem cin. Iz kurilnika prihajajoči ognjeni plamen spravi po približno 7 do 10 urah zvonovino do taljenja in na potrebno stopnjo vročine, ki nima znašati manj ko 1200 Celzijevih stopinj. Ako se liv izvrši pri nižji temperaturi, postane zvon luknjičav in nedostaten v glasu. Žareča vročina je tudi potrebna, da se obe kovini najtežje med seboj združite, se popolnoma

proniknete, amalgamirate. Zato ju je treba z drogom iz jelovega lesa dolgo in pridno mešati, da tvori zvonovina docela jednako vrstno tvarino. Razen mešanja je potrebno

Novi zvonovi v Volčah.

tudi pridno posnemanje žlindre, da postane površina bronca svetlo čista kot zrcalo. Vse to se seveda vrši na škodo zvonarjevo. Zato izkuša spekulativni zvonar vse to delo skrajšati, kar je eden glavnih vzrokov slabega, nejasnega glasu zvoná.

Ko je zlitina spoznana za pravo, se preide k livu zvonov. Mojster veli: »Izbite čep!« En delavec porine z železnim drogom čep iz prebodne luknje v notranjost, da splava na površje kovine. Nato najde razbeljeni tekoči bron takoj svojo pot do prve oblike, se zbira v livnem loncu in — ko je ta poln do roba — se odpre z masilnim drogom (na dnu) do tedaj zamašena livna luknja in skozi njo plane bronasta tekočina v modelovo votlino. Ko je prva oblika polna, se odstrani zaporni pah v začetku drugega žleba ter se na enak način vlije drugi zvon itd.

Ko so zvonovi dovolj ohlajeni, kar traja najmanj 24 ur (pri večjih zvonovih več dni), se livna jama izprazni, livni lonci odžagajo, plaščne oblike razbijejo, zvonovi izdvignejo in zunaj jame poležejo, da se morejo iz njih notranjosti zidane jedrove oblike z lomilnimi železi izdolbsti. Ko so zvonovi od oblikovne nesnage očiščeni, napisi in okraski z jekleno ščetjo osnaženi, se otribljejo z vodo in peskom.

S tem je zvonarjevo delo končano. Pravi mojster se zvoná več ne takne. Največjo vidno sramoto si dela zvonar, ki hoče svoje glasovno zgrešene zvonove popraviti s piljenjem ali celó z izsekavanjem s kamnoseškim dletom. S tem se sicer glas zvoná nekoliko izpremeni, toda hkratu tudi njegova oblikovna in glasovna lepota pokvari in njegova glasnost in slišnost občutno

zmanjša. Sramoto z zvonarjem deli pa tudi naročnik, ki take zvsne pokveke sprejme in plača.

Dragi bravci!

Zdaj veste, koliko dela, izkušenosti in znanja zahteva vlivanje zvonov. Vrh tega ni noben zvonar absolutno gotov, da vlije zvonu pravo glasovno vsebino; kajti mozdeli ne ostanejo prav tako kot se izdelajo, ker se ilovica zaradi posušenja z zrakom in ognjem skrči ter se po vlitju telesnina bronazaradi ohlajenja stisne. Ni še znano pravilo, po katerem bi se dala določiti zvonu oblika za gotovi uspeh. Poleg spretnosti in dolgoletne izkušnje potrebuje zvonar tudi nekoliko sreče.

Če premislite, kar je v uvodu napisano o važnosti zvonov in če temu pridenete še velike livne težave, potem morate biti prepričani, da smo dolžni zvonovom ljubezen, spoštovanje in skrb za njih varnost. Pa postrudite se v katerikoli zvonik in videli bode, kako malo se naši cerkovniki brigajo za ta častitljivi in dragoceni cerkv. predmet, videli bode, v kaki nesnagi tičijo zvonovi v naših zvonikih. Že leta in leta se bojujem zoper to veliko nebrižnost za snage zvonov, tožim, pišem, priporočam, prosim, naj se ta madež že enkrat odpravi iz naših cerkva. Toda vedno in vedno sem le vpijoči glasnik v puščavi.

Ivan Mercna.

Zahvala. — Prevzvišeni knez nadškof-zlatomašnik je naročil, naj podpisani v njegovem imenu izreče najlepšo zahvalo vsem okrožjem, ki so se na romanjih spominjala njegove zlate maše. Tega spomina je bil naš Vladika najbolj vesel. Izvršujoč naročilo, pozivam vse člane in članice, naj se v svojih molitvah spominjajo prevzv. jubila! *Urednik.*

PROSVETNE TEKME.

V tekočem mesecu so tekmovala društva: v Gorici, Črnem vrhu, Dornbergu, Čekovniku, Idriji in v Tomaju.

Tekme v Dornbergu so se vršile dne 28. avg. V komisiji so bili gg.: dr. Kacin, A. Čuk, župnik Jos. Godnič in Iv. Bric. Za tekme se je prijavilo 13 tekmovalcev. Zmagal je *Franc Pavlica*. Ostali tekmovalci so naslednji: Čotar Danjel (10 točk), Kralj Janko (10 točk), Kovačič Fr. (10 točk), Šinigoj Andr. (10 točk), Berce Josip (10 točk), Mrevlje Lado (10 točk), Cotič A. (8.5 točk), Mozetič Fr. (9 točk), Berce Mih. (9 točk), Manfreda A. (8 točk), Vodopivec Ig. (8 točk), Šinigoj Alojzij (9 točk).